

1790.

Głos obywatela do powszechności narodu..

4298

G Ł O S O B Y W A T E Ł A

DO

POWSZECHNOSCŃ NARODU

i TEGOŻ

REPREZENTANTOW W SEYMIE

Roku 1790.

GŁośnym iest wszędzie po Kraiu, że Seym dzisiejszy, nad wszystkie inne iest naycelniejszy, w nim Naród odradza się, i że datować będzie mógł ten szczęście swoje od iego Dzieł sławnych, które na wiekopomne czasy Epochą będą w Historji Polskiej naydzielniejszą; lecz Narodzie nayulubieńszy! bo mój własny z kolebki, niezapominay w radości twoiey winney wdzięczności Pa-
nu; którego cierpliwość nadzwyczajna, i przejrzała i roztropność, pozwoliła do tych przyiść skutków, z których się sprawiedliwie cieszysz, a wyznay dla zagoienia ran zadanych temu, który przez ciernie do korzysta-

A

XVIII. 2. 699.
<http://rcin.org.pl>

nia z pomyślności Kraiu swojego przyszedł; że tak równie bez niego do szczybla znacznie wyłokiego niedoszedłbyś, iak trudno było Królowi Polakowi od Roku 1766. począwszy, być Kraiowi w miarę żądy usługnym, dla rozprzeżenia się Narodowego, i tych naprzeciw Tronu robot, które Oyca Oyczyzny za niary ku dobru powłzechnemu kierowane, zwróciły poniewolnie do zaradzenia włafney iego ołobiftości; a w tym rozerwaniu dwóch mocy politycznych Naródu, i Króla, przybliżyły upadek Kraiu; możeby Woyna przeszła z Turkiem, miało niešťczęśliwego końca w podziale Kraiu z iszczonego, znacznie pierwey dzifiefsze chwile była zbliżyła. Możeby następna o Bawaryą pozwoliła była wcześniey ciefzenia się z tego co imię Polaka dziś w Europie wynafza, gdyby piorkiem a nie orężem, głową a nie mdfłą ręką, Naród z bezczynności itarai nę był wydobywać, i gdyby kley Narodu, Królowi powagą ludu iednomyślnego; a temu ołtatniemu pod zaszczytem Króla zaufanego, był do robót politycznych pozwolił skuteczných sposobów.

Zatartyć w prawdzie pomyślności dzifiefsze wfzyfkie przemienione bole i ucifki, a Polak zaczyna nafdować się w stanie ołwobodzonego z długiey niewoli, któren pamięta i pamiętać będzie w prawtzie, że nofił pęta, lecz dla uczucia iuź tylko tym łodziey wolności, i bez ciężenia nad łnutku i goryczy pełnieniu chwilami stawia ie łobie kiedy niekiedy na pamięć, dla uchronienia się iuź tylko od powtórneho wpadu.

Kiedy iednak Król z Narodem, a Noród teź wzaiemnie z Królem sprawcami są tego łzczeńcia, co Polskę

dzis ożywia, kiedy ślan kaźden nabywa więcey swobódę i naylichszy Obywatel wolnieyszemi oddychać pragnie pierśiami, czyliż w Kraiu iedynego Króla będzie to podziałem, aby widział swą powagę z mnieyszoną? Czyli iego łamego los w szczęściu Narodowym, będzie gorszym od tego iakim był w szrodku nayniepomysłnieyszich czałów? i kiedy Patryotyzm krufzy przykładnie ślady Seymów przez niego naganionych, czy te z tego mają być chwalebniemi i naśladowanemi? co ich porwanie się dzikie na najswiętsze Narodu Kontrakta oczywiescie dowodzi?

*O Dystrybucie Tronu Polskiego naywłaściwszą
Prerogatywą byćdź powinney.*

Nie zaiste wierzyć niechcę, ażeby więkzszość zdań przeniosła ślady gwałtu nad usność Narodu w zaszczytie Królom zostawionym; a w tedy nawet niezatrwożoną, kiedy swoim Monarchom Polak coraz bardziey władzę Berła ukracać począł; więcey śmiem mówić, iż się nie spodziewam nawet, aby ktokolwiek bądź znalazł się dzisiay nieobowiązany kontraktem Narodu do strzeżenia mocy rozdawnictwa dzisiayzemu przynaymniey zaręczoney Panu, mówię przynaymniey, bo nieznam być mocy Seymu to, czego się w Paktach Konwentach Narod wyzuł, a wyzuł do śmierci obdarzonego, bo z ofiar tylolicznych znaiac Pana tey dobrowolności, że i dystrybuty gotów łatwo się wyrzec, gdy tego koniecznie Narod domagać się będzie, śmiało powiem, iż odsunawłszy

A 3

na bok zamiary chyba prywatne, gorzej będzie Kraiowi kiedy dystrybuta przestanie być zaszczytem Tronu.

Były w prawdzie i być mogą niezwykłości w wynalazaniu do stopniów wysokich Oyczyzny tych przez Królów, którzy Kabałom, Dworzeczyźnie, przekupstwu, i Intrygom wstydnym winni swoje wyniesienia, a bez przewodnictwa zacności i wartości zasądzeni na Krzesłach, nie znali obowiązków powołania, cudzemi byli Oyczyźnie włafney, a na niewdzięczności długie i nie czynne kończyli życie byli mowię, i być mogą ślepego szczęścia Benaiminowie, albo Intryg Dworskich wyrzutki, po zeyściu których nie iednemu napisać można było i będzie na grobowcu, a to na pochwałę, nawet że z tych skutków nie potrafilo być sprawcami, iż *non tam diu vixerunt quam dicu fuerunt*; Lecz gdzieś na świecie doskonałość zupełna znalezioną być może? i czyliż zyska Naród więcey na odebranie Królom Dystrybuty? w moim zaiste nie jest to przekonaniu, i tak z doświadczenia probuję —

Naród chce rozdawać sam te stopnie, na których los powszechności jest zasądzonym, ale iak to dopełnić potrafi Narod? bo iezeli na Seymach, co za praca dla niego w zieżdzeniu po śmierci każdego Senatorsa i Ministra? bo iezeli w straży, wie kaźden co się działo w Radzie-Nieuustaiącey, bo iezeli na Seymikach; któż może Narodem część iedną nazywać, iedynie tylko uprzywilejowaną do obioru swojego Woiewództwa lub Powiatu Patrycyuszów? kto może i śmie spodziewać się, aby współ-bracia Powiatu iednego, tak w ogół zdatno-

ści Kandydata wchodzić mogli, albo zechcieli, iak potrzebą jest konieczną to wchodzenie do obioru Osoby publiczney, i Rady wierney Kraiu, oraz Króla? i kto nakoniec nie zna tego. przez iakie sposoby, i zdrowiu, i charakterowi szkodne, dobiłamy się po Powiatach Urzędow Elekcyjnych, rzadko tak trafnie napełnianych, a żeby powszechność nie utyskiwała, Trybunały skarg nie były pełne, chociaż przy składzie Rządu tak mało czynnego iak dotąd, że naywięcey było stopniów dla pokarmu Ambicyi ofobistey, a nie ku pożytkowi Kraiu potworzonych. —

Narod chce powrócić do dawnego zaszczytu swoiego w rozdawaniu Urzędów, bo i takie dają się słyszyć odgłosy, ale to zdanie dzieckiem jest, ledwo co narodowym z Rewolucjiow Europy dzisiejszych; trzeba go w przód widzieć odłączonego zupełnie od pierśi Matki, aby pokarmem tey że tuczyć się przestało; trzeba żeby się skład iego Fizyczny wzmocnił, a z nim własny to dziecko nabyło duży charakter, trzeba w pilnym wzroście onego strzeżeniu, i moralności iego doskonaleniu, od kalectwa powierzchownego uchronić, i wprzód takie wrażeń prawidła, żeby prostota ciała i duży, wśzystkim powabną była, i dobrowolnie przez wśzystkich za cel do naśladowania przyjętą została; a gdy potomności żyć mającey po nas, zostawionym to chyba będzie, aby lalka dzisiejszego wieku, Poetyckie tylko przestała bawić umysły; ia daley zgłębiając treść i istotę wśzystkiego, pytam się śmiało ciebie mój luby Narodzie, abyś mnie przekonał z własney Historji, bo z Suknią wyrzekłeś się we wśzystkim Francuzkiego Kroiu, kiedy Na-

-ród Polski był w użyciu tey Dystrybuty, do której powracać by żądał? pewnie nie za czasów baiecznych Historyi naszej; bo niczym tego nie dowiediesz, gdy niczego pewnym nie jesteś? nie za dziedzicznych Panów do Zygmunta Augusta, bo Absolutyzm dawniejszy przykładem tego, co i dziś jeszcze w Europie widzieć się daje, dowodem jest oczywistym że z tego zawsze i Poliszce wypływały rzodła Urzędy, w którym naywyższa moc i udzielnosc zawierała się, bo sami Polacy Królikowie mali w waszych dziedzinach, nie pytacie się poddaństwa, kogo Marszałkiem, Podskarbin, Sekretarzem, Kommissarzem, Plenipotentem, Ekonomem mianować macie? Nie po śmierci absolutnego Pana Dziedzicznego, i kiedy stopniami każda nowego Króla Elekcyja Narodowi iedne po drugich przywłaszczala Regalia; bo *Poeta Comente* wszytkim nowo Elektom dyktowane zostawowały *Jus Magistratum*, a na wzór minionych, toż samo i dzisiejszemu Panu zostawionym jest. — Nie od Seymu nakoniec 1773. bo któż bez wzdrygnięcia się, na tey drapieżney *Epoce* załadzać prawidło będzie? kto radzić może bez świętokradztwa Seymowi dzisiejszemu, aby z onego brał wzory, bo wreszcie i ten 1773. Seym Radzie ceremoniał tylko zostawił, albowiem Autor nowości w prowadzoney, nie Narodu Miłośnikiem, ale Ministrów będąc osobistym nieprzyjacielem, może do Diktatury w Radzie dożywoćnię dążył, a *Egoizmu* przez to naganny z siebie, wystawił tylko światu przykład.

Mówią też inni w Narodzie, że *Ministerium* płatne jest ze Skarbu publicznego, Narodowi a nie Królowi w raz z Senatem służy, a przeto od istotnego Pana swo-

iego, wybieranym być powinno w Osobach cnotą znakomitych, i w wierności doświadczonych; lecz niech wolno ponowić jeszcze raz zapytanie, jeżeli warta jest zbierania się Narodu śmierć każda Ministra, czyli Senatora? Nie zaiste: dowodzi nawet przekonanie dzisiejszego Seymu, kiedy w zaśladach Formy Rządu chwalebnie już przyjętych do zbierania się Seymów Extraordinarynie nie pomieścił przypadku wakancyi Krześła. Już więc chyba Powiatom zostanie zaś zyt (i ta jest podobno planta) aby swoich Senatorów wybierali, a Seymy sobie Ministrów tylko nominacją zachowują; Możliżli iednak Narodzie już być bezpieczniejszym, że Zbiór Powietników, cnotie tylko i wierności wymierzy szacunek? mogliżli przekonanie na doświadczeniu zaśladzone, tak daleko w sobie zatłumiać, abyś nie baczny na gminne Seymiki, wygurowanemu majątkiem, a przeto mającemu więcej do ujęcia sposobów; hazardownemu partyzantowi tłok huczków za sobą prowadzącemu; giętkiemu Intrygantowi papką, czapką, a często i zdradą uwieść mogącemu większość, otwierał pole do stopniow Kraiowych? w których nie Powiatu własnego granice, i prawnicze Konnexye, ale ogółu Kraiowego potrzeby, i Narodów wspólne Interesła, oraz związki pojednać należy, i w których Polak Litwinem, a Litwin Polakiem bez prywaty i egoizmu, być koniecznie powinien; mogliżli tą szkodną preferencyą tamować na zawsze, szczęście spokojney i odludney prawie cnotie? która niezwykła dobić się nadgrody, bo ta cnotę sama szukać powinna; i która na swoim przekonaniu wewnętrznym dożyć mając, nie lubi się przez tłoki przeciskać.

Nie nad tym więc praca dzisiejszego Seymu zastanawiaćby się powinna, aby obiór do stopniów był zawsze trafny, bo ten iaki bądź byłby, zawsze Ludziom zostawiony, nie będzie nigdy doskonałym; a przeto Narodzie powstający, ten zda mi się cel twój być powinien iedyny, żeby nad każdym stopniem, czuwała twa moc naywyższa, i boiaźń kary zawsze, a sprawiedliwie wymierzoney, występnego straszyla, niedbałego do obowiązku powracała, a i cnotliwego wustawnym wierności zapale utrzymywała. Jakóż rządzi się tym prawidłem zbiór Mężów zacnych, któren cię dziś tak świętnie reprezentuie, ustanowiwszy Sąd Seymowy i do podległości Instrukcyom przyniewolić Senat zamierzający, co ia z uwielbieniem gdy czytam i slysze, z tego nawet względu nie znam bydz potrzeby odbierania dystrybuty Królowi bez pożytku istotnego, a zwyrażnią na potomne czasy zmasą.

Niechay mnie publiczność łokciem, iakim chce mierzy; niech w oney każdy nicuie słowa moje wedle swoiego pojęcia; Niech glos mój takim dźwiękiem obliac się o uszy każdego, na iaki ten umysł iego naciągnionym zostaie; nic to wszystko przekonania moiego nieodmieni; wiem że Dworskim mię rozumiejąc, iedni o pochlebstwo naganiać będą, lubo nie znam to bydz podchlebstwem co prawdą jest dla każdego zastanawiającego się iasną; że Król Polak panuie, że temu winna Polska powstanie Nauk, temu panowaniu winien Narod oświeconych Prawodawców swoich, ten zaczął wydobywać Kray swój z trzydziestoletney nieczynności, i temu lubo zazdrość przecięła nió robot w początkach; Opatrzność

tržność jednak mocą niedościgłych wyroków tyle pozwoliła szczęścia, że pomimo niezczęść na Kray i Tron skupionych, (co bydź musi koniecznie w Reformach Narodowych) co zaczął Król może zbyt gorliwie dla zapalu krwi żywszey, kończy roztropnie; i nie winny uszczerbku Kraiu, tę zostawi w potomności pamięć po sobie, że co raz żyznieysze żniwa, iego uprawie, i iego zasiewowi, przyznaią Synowi i Wnukowie nasz.

Wiem że będą nie którzy co duchem mnie Rósyjskim tchnącego zwać będą, bo się przeciwie zdaniu Patryotyzemu, lubo nieznam dla czego zawiść mało względne miała by tam piorunami na iaką bądź Potencją mścić, gdzie niezczęścia przyczyną jest wina niedbatego, pozwalającego możnemu rospostarcia szczęścia; lubo w zdaniu moim nie znam cechy prawdziwego Patryotyzmu w duchu partyi, lub potakiwaniu cudzym, iakim bądź Bogom; i w Polskich zamiarach Polakiem bydź chcę ci jestem tylko, każdego Monarchę czcząc i szanując iak powinienem; i lubo co do Rosyi przechodząc Epochy różne, wiem że Polacy za Demetryuszow to czynili, na co się sami dziś uskarżają; wiem że nie którzy z Polaków względnieyszymi nie byłiby w zemście mocą zasłoney; wiem że Mocarzom przypisywać tego nie należy czego się Woylko z Prawa Woyny, albo zbytney wolności dopuszczają; wiem nakoniec Filozoficznie biorąc obroty Swiata, że niech Narodow jest nakłztałt wzburzonego Morza, którego wały w ustawnym obrocie, iedne Statki ślepo pędzą do Portu, a drugie albo nazawfze w przepaścistej zagrzebiają bezdeni, albo z żagłów tylko i Malżtow ogołacają.

B

Będą nakoniec i tacy zapewne, co o Egoizm mnie samego obwiniać ze chcą; w zamierze iakoby dostąpienia łatwiej stopnia w nadgrodzie podchlebstwa Tronowi; Lecz sam nieprzyjaciel Egoizmu gdy ten zarzut nayszczerzszym jest dla mnie; Narodzie, co z tych i owych składasz się przeciwników moich, oddaję Twojej bezstronności i rozwadze te prawdy, które iedynie na obronę siebie obieram, w który szczegulnie spodziewając się zastępstwa, tę zuwag poprzedzonych wyciągam Konsekwencyą.

Troiakim rodzaj ten znam Urzędów; których Dystrybut a Tronowi jest za przeciwną; Ministrow Wiary, głównych w Kraiu Rządow i Stróżow Formy Rządu, któremi są Biskupi, Senatorowie Swieccy, i Ministrowie; Z tych ponieważ pierwsi dla nierościągającej się nad niemi mocy Swieckiej, charakteru niezmazanego, odebrać niemogącej, pod surowością zemsty Rządowej niezostają, i Nominacya onych szczegulnie Królom zostawioną była; ci mówię w Kandydatach przez Kapitały, i zpośrzodka Duchowieństwa Dyecezalnego wybranych, Królom prezentowani, dla tego przez tych że Nominowanemi być by powinni, że Juryzdykcyja Dyecezalna z obiektami Rządu jest w wielu częściach spływną; inaczey albowiem tak zbiór Duchowieństwa swojego Biskupa wybieraćby powinien, iak zbiory Parafialne, Plebanow swoich, z uchyleniem narzutu dzisiejszego przez Patronow i Kollatorow Kościelnych, z pomiędzy Senatorow Swieckich, Woiewodów i Kasztelanów z nieczynności dzisiejszey wyprowadzając, gdy za Wodzów Cywilnych poczytuję nad Generałami Woiewództw i

nad Powiatami, tych wybór z pomiędzy zasłużonych Obywatelów zostawiłbym najwyższemu Kraiu Rządcy, i Głowie Narodu, iedynie całości Kraiu potrzeby, i znaiomość Osob posiadać mogącemu; a zabezpieczyłbym się w celu wierności i zdatności onych, na mocy Jurysdykcyi, odłądzić mogącey wstydzącego Kollegów swoich Woiewodę, czyli Kasztelana; Stróżow zaś Formy Rządu w Ministrach, sposobem przez Nad-Dziadów przepisanym, oddałbym wybór Seymom czyli zwyczajnym, czyli nawet nadzwyczajnie zbieranym, kiedy w myśli załady przypadną w Kandydatach naprzykład trzech do obdarzenia Urzędem iednego z tych przez Królów; a podobney surowości rzeczonych Ministrów poddając, pod iaką i Senatorowie byliby, nie lękałbym się zostawić Tronowi Dystrybuty, gdy ta szkodnych Senatorow wystawować nie będzie, a z dobranych Osob szkodliwie długiey korzyści mieć nie potrafi. Anglia szcycąca się wolnością Rządu, niedba o wybor Ministrów Absolutny przez Króla, bo kiedy nie miły Narodowi któren, Król go usunąć musi; lecz bez Sądu karzącego, czyli usprawiedliwiającego niechciałbym poddawać Obywatela pod wyrok absolutny Tronu, mocą przemagającej fakcyi wymuszony zawżę; bo tam kara, nie jest karą, gdzie ukarany nie został przekonany, nie jest przykładem dla drugich ostrzeżaniem bydź powinny, gdzie Intryga a nie występek dowiedziony, niegodnym stopnia czyni.

Możesz się więc Narodzie luby obeysć bez obnazięcia Tronu z Zaszczytu wiekami upoważnionego; możesz nie wystawiać siebie na śmrotną ostateczność tur-

nowania się Sejmowi na to czyli Prawa dawne, czyli drapieżnego Sejmu miałyby być prawidłem co do Dystrybucy Urzędów; możesz przynajmniej dzisiaj Panu swojemu dotrzymać za przysiężonego Kontraktu, zwłaszcza że w twojej jest to mocy, abyś przepisał stopień zasługi, która godnością Senatora, albo Ministra, uwieczoną być powinna, a gdy zewsztych jakie być mogą zarzutów usprawiedliwiłem się ile mi się zdaie, i piętno mniemane podchlebstwa, prywaty, czyli Egoizmu cechą być prawdy i przekonania pokazałem, jeszcze słowo nam do wyrzeczenia tobie Narodzie w ogulności, za nim tej samej śmiałości użyję do Twoich dzisiaj Reprezentantów.

O Kommissjach w Powiatach porządkowych czyli Cywilno Wojskowych, aby w początkach dobrze wdrożone były pilnością do fiadania w Onych Senatorów i Urzędników Starszych.

Miała Polska od początków swoich Rządu Formę do uprzedzeń i prawideł wieków zawsze stosowaną, a to świadczą dzieje Narodu, dowodzą oczywiście ogromne Praw Polskich zbiory; biorąc iednak Rząd w ogule obejmujący całość Państwa, przyznać bez stronnie należy, że do ostatniego Króla Dziedzicznie panującego, filniey wczasach pokoju czyli Woyny, i w materyach już porządku, już sprawiedliwości wewnętrzney, Królowie z Tro-
nu wszystkimi Rządu ruszali sprężynami; w Hetmanach

docześnie wyznaczonych, w Seymach i Radach Senatu szanujących i poważających Królów powagę; w Starostach Grodowych przywodzących Prawa do Exekucyi w Kraiu, i do strzeżenia porządku ustanowionych; w Juryzdykcyi nakoniec Królów Sędziów, przed oblicze których ukrzywdzony tylko rzeczywiście, uciekał się po ratunek, a pieniacz odradliwy wstydlwego podnalzac nieśmiał czoła; co nastąpiło po tey Epoce, i kiedy słowa My Król stanowimy Stały się odgłosem woli Rządowej od Tronu odbiiającym się tylko; świadczą Woykowe Rokosze, Dyktatury Konfederackie, Seymy zrywane, Rady Senatu nieczynne, występki bez karne, lubo w pośrzod namnożonych Juryzdykcyow, Trybunały z Świątyni Sprawiedliwości, iaką chciał mieć ow sławny pamięci Zamoycki na Szkoły główne pieni i Intryg zapomniane, z których *præiudicata* iak wyrocznie pozarażały mnieysze Juryzdykcyę; Skarby publiczne na bogacenie prywatnych użyte, aw rozprzeżonym porządku dawnym, mnóstwo praw bez Exekucyi, i wielowładność na to tylko wyfilaiąca się, aby Tron z mocy i powagi obrażać, a wszędzie Absolutyzmu prywatnego nawyrażnieysze po Kraiu były ślady, świadczą mowę tę śmiałą przemianę iedynowładztwa Ministrów, nad Woykami i Hetmanow, nad Skarbami Podskarbach, nad Miastami i całą Polityką Kraiową (bo z Sąsiadami bronią tylko negocycować nawykł był Polak) Kanclerzów, nad Dworem Królewskim i policyą szczegulną mieysca Rezydencyi Królów, Marszałków, świadczą podobnie iedynowładztwa Grodów i Grodowych, możnych w Seymach i Seymikach przewodzących; Stanów, ieden drugiego poniża-

iących ; Panow na koniec których los ślepy szczęścia zdawał się authoryzować do deptania uboższych, z przędą tylko mniej Szlachetnie Urodzonych Mieszczan, i pracowitych, a jedynie ubogacających Szlachtę Kmiotków.

Swiadczy to wszystko i mówi do Ciebie inaczej niż w praktyce dzisiaj oświecony Narodzie, azebys chcąc przelać Rząd na nową Formę, nic bez potrzebnego zaradzenia nie zostawił, ieżeli pragniesz wystawić Dzieło doskonałe, i na wdzięczność potomności zasłużyć; a w ślady idąc swoiego w Królu Ziomka, któremu przynajmniej odmówić nie możesz tego prawdy wyznania, że w Seymach 1764. był początkiem do wydobycia Ciebie z Letargu nieczynności i od mętu bezprawiów, abyś wśelkimi siłami, i możliwością to między Seymami do Exekucyi przywoził, co chwalebnie postanowionym zostało.

Nic zaisze bez dopełnienia do końca pomyślnego i celu zamierzonego dóysć nie potrafi, i Zasady nawet Rządu które małz iuż sobie ogłoszonemi, próżną tylko i nierozwiązaną będą zagadką, kiedy z czaśu korzystając Seym, do rozwiązania oney we wszystkich szczegółnościach Rządu, całą niedołoży się usilnością, a Kray ogułem pracować - nie zechce nad wprowadzeniem do praktyki tego, co głęboka przemyśliła *Theoria*; gdy zaś przechodzę Obywatelską gorliwością przez wszystkie ustanowinia nowe, znam wszystkie bydź świętymi i użytecznemi, lecz nad inne w stopniu wyższym gorujące postanowienie Kommissyow po Powiatach, których bez skutecznosc w takim stopniu skarżyłaby Narod cały, w

jakim inaczej pomyślności wewnętrznej, zarządzającami byź mogą też Kommissye.

Powtarzam śmiało iż bezskuteczność Kommissyow Powiatowych, na sam Narod ściągnie nie zmazaną plamę, bo zacni jego Reprezentanci uczynili z siebie wszystko, gdy Prawa zażyczytem też Kommissyie uzacnili, i gdy prace w onych, iak pospolicie w Wolnym Rządzie bezpłatne (bo wstydzi to Rzpltey Członka, gdy służy sobie i Wspoł-ziomkom za pieniądze) gdy mówię prace pierwszeństwem do stopniów w Kraiu wszelkich nadgrodzonemi mieć chcieli, a tak sobie samemu iuż tylko przypisać będzie powinien Narod zbawiennego przemyślu bezskuteczność.

Powiedziałem iuż wyżej że miała zawsze Polska Formę Rządu ogulnego dla siebie, lecz oprócz iedności Narodowej w Seymach tylo Excentryków było w Machinie Politycznej, iuż daley iuż bliżej od wspólnego *Centrum* oddalonych, ile iedyno-władzców Ministeryalnych, i ile Powiatow w Kraiu, a w nich znowu drobniejszy podług Stanów w Obywatelstwie różnych, podług wyznań i sektow, oraz ulubionych przywar i namiętnościow; Były w prawdzie Prawem i dawnym pozwolone po Powiatach Seymiki Gospodarskie, lecz od tego czasu, w którym zaprzestała Polska orężem strażną byś Sąsiadom, a duch Rycerski Polakowi wrodzony nie mający zagranicą pożywienia, w Kraiu własnym, nieszczęśliwie w ducha partyzantkiego zamienił się; Nauka też w Kancellaryach nabywana Duchowi pieniackiemu dała smutne nastanie, a w reszcie panowanie spokojne trzydziestoletnie przywiązało Polaka do zysku i

zbiorów, króre zbytki wznowiły, Woiażom dały nastanie, a z nich wstret do Oyczyzny urodził się; od tego mówię czaśu Seymiki Gospodarskie wzgardzone od wżyskich prawie, czczym Rządu stały się przemyślem, a lubo gdzie nie gdzie znaleźliby się Obywatele i byliby tacy, coby prawodawstwa przemyśi dawny ożywić żądali bez wsparcia od wśpół-ziomków, martwić w famey tylko chęci z żalem wnętrznym musieli; Aniby też ich wierne Obywatelstwo przyniosło co wkorzyści, gdy ieden Powiat nie czyni całego Kraiu.

Trzeba więc było prawa ogulnego Seymowego, aby porządek po wżyskich był w znowiony Powiatach, trzeba było powiązać cele Kommissyów ogulnych, z zabawą Kommissyów szczegulnych, aby te nie doszły losu Seymików Gospodarskich, a to uczynił Seym: trzeba ięszcze dać ducha pracy tym Kommissyom Powiatowym, trzeba oświecić wżyskich wistotney tych to Kommissyów potrzebie i użyteczności, trzeba punkt honoru i miłość Oyczyzny wlać w Obywatelów w tych Kommissyach zasiadać mających, a to iuż twoią jest iedynie pracą Narodzie zacny; waszą naypierwszą w Powiatach z stopniów, Urodzenia, i majątku oraz doskonalszego wychowania, waszą mówię Senatorowie Dygnitarze Urzędnicy i Obywatele powinnością.

Drećwieię cały na od głos tego co się rozchodzi po Kraiu, iż Obwatele nie mają ochoty do służenia sobie, Wśpół-Powietnikom, a przeto Oyczyźnie swoiey w namienionych Kommissyach; leez nie myśląc, aby to z ducha naganney pochodziło skrzętności, barziesy sładzę że nieznaomy skład onych; od pierwszego zasiadania odraża
wie-

wielu; więcej jednak a niżeli drętwieć, bo martwym i skościałym zupełnie stanę się, gdy tych przewodnikami do wdrożenia drugich nie uyrzę i nie usłyszę po Powiatach, którym prawo umyślnie dobrą wolę zachowało, aby tym lepiej zasłużyli się Oyczyźnie przez wysługi czynne, i za wdzięczenie za los ich przez ubogich i mniej znaczących zazdroszczony:—

Jeżeli nie czułość nie przestanie pętać zdolności Obywatelskiej będziesz nie ieden Woiewodo, Kasztelanie, Marszałku, Ciwunie, Podkomorzy, Starosto, Grodowy, i Chorąży utykiwał na skutki nieporządku z niedopełnienia Prawa wynikłe; lecz sam sobie winnym będziesz, żeś niechciał dopilnować w początkach dobrego Kommissyi wdrożenia się w obowiązki; będziesz bogaty Ziomku nad wszystko przekładający lubę zbiory, sarkał na zdarzenie, czy to rozkwaterowanego Zołnierza bez porocyi i z narzutem, a przy tym przepędzającego Chłopów; czy na wydziwiania w rzeczy nakazanego rekruta, i albo na szkodne przez Magazynowych Zboża umierzanie, albo na uchybioną sprawiedliwość, czyli opóźnioną, w krzywdzie z niekarnośći Zołnierza wynikłej; przez co oprócz zmartwienia, percepta lubego Złota nie pomyslnie umnieyszy się. Będziesz z znakomitego domu zacny Powietniku naganiał Kommissarzom małą dbałość o Interes powszeczny, w niepilnowaniu ułożonego do siedzenia w miejscu Kommissyi Rozdziału; Będziesz naganiał wybór mało zdatnych, młodych, a może i interesowanych szkodliwie Osób; Będziesz na koniec obszernieyszych we wszystkim wiadomości, zacny współ-Obywatelu i posiadający doskonale to wszystko, co

C

zagranicą Rząd wewnętrzny w nayodlegleyfzych Prowincyach szczęśliwym czyni, będziesz mówię, wymawiał Kommissyom oziębłość w tych wfszystkich celach; a Most zły u-Safiada przez którego Dziedzinę przejeżdżać ci potrzeba często, miara fałszywa i Cygan Gospodarz wiego Austeryi, przefmyk wolny złodzieia dla nie bacznosci twoiego Sciennika burzyć twą krew będą, z zazdrośnym na to zwrotem coś widział dobrego za granicą; lecz sami winnemi temu iedynie będziecie, kiedy ten możny pożądzie wydatku w siedzeniu przez kilka Miesiący do Roku; ow zacny w fałszywym mniemaniu, lękać się będzie uwłaczania swoiemu urodzeniu; a zdątny i pełen znajomości nie udzieli światła fwoiego i doświadczenia, dla na uczenia wfpół-Ziomków tego, nad czym Parafie nie zaftanawiały się nigdy.

Ani wfpół-bracia Narodowi gniewać się pewnie na mnie będziecie, gdym wfpomniał i powiem śmiało że wielu zwas nie zna iefzcze może tyfiącznego dobra z Kommissyów porządkowych wyniknąć mogącego; kiedy te w duchu Prawodawców, co chwalebnie nad Proiektami pracowali, uskutecznione będą, bo też od wielu Obywatelów ani podobno nawet tey wymagać znajomości można, wkładzie Rządu iaki był od wiekow, i w iakim Oycowie i Dziadowie Synom i Wnukom zostawić nie mogli znajomości, którey sami nie posiadali, ciesząc się z fspkoynosci od Seymu *pacificationis* za panowania Augusta III. poczętey, a innego w publiczności Aktu nieznając, nad wybor Urzędników, Posłów i Deputatów, albo ziazdy na początek Trybunału, do czego wfszy-

fskiego kord i odwaga tylko szrodkiem i narzedziem iedynie potrzebnym bywały.

Z odmianą czasu odmieniły się i myślenia sposoby, brał Polak dawniey orężem cudze własności, rozprzesztrzeniając onemi własne granice, stracił ten niedawno rozległe Prowincye niedobycwszy broni; był Polak tego zdania, że nierządem stoi Polska, i dla tego niedbał o porządek u siebie, bo się spodziewał, iż lędziowie ieden drugiemu przez zazdrość dopuszczają zysków na Polscze nie będą, oszukał się grubo; a gdy wedle przyśłowia dawnego po szkodzie stał się mędrzym, gdy ogólne a niebyłe wprowadził Rządu oddziały, gdy Skarb iak naytroskliwiey urządził, Woynko do liczby 100,000. uchwalił, na niego acz niemiłe lecz potrzebne dopuścił podatki; niemógł w końcu i tych Kommissyów nieuznać potrzeby, które w Powiatach i po Parafiach bezpieczeństwa Obywatelów strzedz, i bytowi coraz lepszemu wszystkich zaradzić iedynie potrafią; nieinaczej wszakże iak kiedy żarliwość w ogulności Narodu starać się o zaskutecznienie będzie gorliwego prawodawców przemyślu; iak kiedy na naypierwszych Seymikach za przewodnictwem starszych Braci, Senatorów i wyższych powołaniem Urzędników, w takich kompletach staną Kommissye, których powadze, nauce i rostopności, ufność zasadzona zostanie, a z umiętności i nauki, których coraz wynikły prawidłem, będzie dla innych następnych do naśladowania łatwym.

O! gdybym Narodzie zacny tak był szczęśliwym, abym nie pobudką, lecz wczesnym tylko był hasłem tego co pogromniczne wieści publiczne, roznażać będą

po Kraiu, podwoiłyby się pewnie we mnie te podchlebne czucia, które dużą Polską do coraz wyższego chwasty stopnia podnaczaia; chcieć tobie wszakże tylko potrzeba, a iak na podziw Europy pokazałeś iuż to że bez krwi rozlania i wnątrznego zburzenia, przykładnieyszim od Francyi sposobem odradzałeś się, i przelewem Rządu swojego dopełniałeś chwalebnie roboty; okazałeś pewnie i we wszystkim, iż sobie na pożytek istotny i trwały, a innym naprzykład i wzór okazałeś się Narodem, dopomagając wybranym głowom Seymu i Reprezentantom do dostapienia tey szczególnie nadgrody, którą w fczęściu Oyczyzny iedynie zakładaia, tak w prawach iuż postanowionych, iak w tych, które czekaia sankcyi Seymowej.

Powtarza Obywatel z tą śmiałą gorliwością, z iaką do całego mówił Narodu, do was iuż teraz wybrani z tyfiaków Prawodawce te słowa, iż czeka Oyczyzna iedfzcze wielu Praw, których postanowienie nieinnego, iak dzisieyszego Seymu powinno bydź pracą; bo spłycone okoliczności od wieków czekano, może nazad iuż nigdy niepowrócą, a opuszczenie momentu żal nienadgrodzony i utyskiwanie potomności pewne przyniesie.

Niejestem wszakże tey ambicyi, ażebym z zacizsu domowego, tak wszystkie obeymował potrzeby, iżbym śmiał dyktować; do Styrników publicznego Polskiej fczęścia, iedynie należy znać się na potrzebach do całości statku niezbednie potrzebnych; na iakie spokojne? czyli, nie? pufzczać się morze; i mocą iakiego powiewu dać się do portu fczęścia zapędzać. Co iednak bliżey o Domuóm wiewski obja się, znam bydź powinnością, abym

iako Obywatel przełożył, i co mnie, oraz sąsiada boli napomknął.—

O zatraceniu Ducho-pieni w Polszcze, w rzodłach tey zartazy najełniejzych.

Nieszczęśliwie pieniactwo tak się w korzeniło powszechnie w kraju, że nie masz naygłuchszego w Powiatach zaciszu, aby zgubney influencyi onego oczywiste niewydawały się dowody, równie na bogatym iak i ubogim, na Szlachcicu, mieszczaninie, i Kmiotku, Duchownym, czyli Swieckim, na Woytkowym, czyli Cywilnym, bez względu nawet na iakie bądź wiary i wyznania, które płytkiego ostrza iego równie iak stan kondycya i powołanie każde krwawe i często śmiertelne odbierają razy. Boli gnębiący ten despotyzm wszystkich obywatelów, a powszechność skarżąca się czeka dzisiaj od pracy Stanow zebranych zaradzenia zgubney w kraju zarazie chcąc iednak skutecznego przeciw złemu użyć lekarstwa, trzeba koniecznie w rzodle samym choroby dociekać przyczyn, a chociażby i odciąć te części całości, które gangreną zarażonemi być się naydą, a w tym sposobie dopuściwszy się rozważney medytacyi Obywatelskiej, śmiem głosić do wyboru i approbaty waszey zacni Reprezentanci, myśli bezstronne bo bez naymniejszego fzczegułu ogulności obeymując tylko.—

Mam za pierwszą przyczynę szkole Prawa w Polszcze w ludnych Kancellaryach Sądowych i w aplikacyi prywatney u znakomitych chociażby Mecenasów, gdzie nauka Prawa bez Theoryi wrażliwoy prawidła,

a tey z Praw natury iedynie wyięty, na samey zafadza się praktyce: praktyce zaś tego tylko, co obrot dowcipu wprowadził, w celu praw szczegulnie Polskich; i ztąd to poszło, ze pokoleniem zaledwo iednym w górę poszedłszy, świecka mądrość w Obywatelach na obeymowaniu pamięcią foliów tyfiącznych, w woluminach, Rozdziałów artykułów i paragrafów w Statucie Litt: zaradzała się, w nabyciu oraz łatwości w pisaniu Dekretów, Pozwów, i wielorakich Tranzaktów miała dla siebie dosyć; a do tey mądrości stopnia przychodził Stan Szlachecki kończąc zwyczajnie bieg wychowu młodzieży na oddawanie synów do Palestry po liznieniu w szkołach do tyła łaciny, ileby dosyć było dla okraszania Polszczyzny ucinkami tego uczonego ięzyka, i po nabyciu w klasie wymowy szkodnych dowcipu sposobów, do mamienia prosto myślących, blaśkiem dobranych wyrazów: i niewyrozumianemi Retoryki figurami łudzenia.

Odwołuję się śmiało do każdego Polaka Kraiowi włafnemu i zwyczajom nie cudzego, ieżeli inne było dotąd nauki prawa nabycie, i ieżeli do dziś dnia nie liczą Kancellarye Kraiowe krociami tych Prawa iakoby uczniów, którzy nieinaczey iak stopniami nauczycielów poydą za czasem, na sprawach, iuż wiecznie zaległych w Juryzdykcyach, iuż do wznowienia przygotowanych, los swóy i zyski przyszłe naypewniey zafadzaiący, świadczę się powfzechnością rozładną, ieżeli Stanu Swieckiego mądrość na prawnictwie dotąd niezafadzała się, i ieżeli ten za znakomitego i wielkiego męża nie był iedynie poczytany, któremu skryte manowce pieni lepiej

od innych znaiomemi były; i któren z iedności rzemio-
 śła do prawniczey przyięty frankmafoniy w Trybunałach
 dzielnym, i w różnych innych Magistraturach czynnym,
 a czasem dokuczającym był, szczęśliwie dla siebie. Co
 za śmurna iednak wynikłość aby to co w świecie ukra-
 cać powinno nieprawość ludzką, cnocie iedynie roz-
 trzebiałac czerniowe przechody było przeciwnym frzod-
 kiem; przeciwko temu iednak, gdy niemaż innego le-
 karstwa nad sprostowanie moralności, a to inaczey nie-
 może nastąpić, iako gdy poświęcający się na naukę Pra-
 wa pierwey nabędą znaiomości prawideł z Prawa natu-
 ry wynikających, walzym dziełem bydź powinno zacni
 dzisieysi Narodu Reprezentanci aby szkoły główne w
 Kraiu miały Proffessorów Prawa ogólnego & *juris pru-*
denciae, do których stosowanemi byłyby Prawa Kraiowe
 w oddziale tak Cywilnym iako też kryminalnym, aby
 w szkołach wydziałowych obok lekcyi Historyi natural-
 ney, były dawane początkowe przepisy prawa natural-
 nego, aby też Prawem nieodmiennym to było przepi-
 sanym, iżby żaden do przysięgi na Patronizacyą nie
 był przypuszczonym, którenby albo kursu Prawa nie-
 odprawił w Akademiach, albo dowodu niemał odbyte-
 go tamże przynajmniey examinu, i ta nakoniec gra-
 dacya determinowaną została dla powabu i ponęty, że-
 by Regenci, i wszelkiego zwania Kancellaryów Subal-
 terni z udoskonalonych w szkołach głównych albo wye-
 xaminowaney iako wyżey Szlachty a Pifarze z Regen-
 tów i tychże Subalternow, koniecznie i nieinaczey
 wybieranemi byli.

Drugim źródłem ożywiającym pionia były i sa Ma-
 gistratury i Juryzdykcyje Kraiowe pierwsze, przez po-

wodowanie się zbrocznemi w sprawach rekomendacyami, drugie w dożywotniej Sędziów dyktaturze, albo w dobieraniu Sędziów do sprawy, i w Królewskiej ba wyższej nad nią powadze Starostów, swych Grodowych kredensujących, a wszystkie razem w dopuszczaniu Paleftrye zbytniej przewagi nad sobą, i w lidze iż tak rzecz można Paleftry wyższej z Powiatową, a ciała prawnego z Sędziami.—

Może zbyt naprężoney dotykam się cięciwy, która na mnie samego strzałę obroci mściwą, lecz nieznam prywaty, tam gdzie przeięty jestem dobrem Kraiu, a mówiąc w ogólności, nie rozumiem ażebym czyjąkolwiek ściągął na siebie sprawiedliwą urazę; wreszcie publiczność biorąc za Sędziego, gdy bez żołci moje szczególnie głoszę przekonanie, śmiało nayprzod powtarzam, że Starostów Grodowych w Polfcze znam bydź większą aniżeli Króla Polskiego powagę, kiedy temu przeczy Naród rozdawanie krzesel Senatorskich, a Starostowie dożywotnich podług myśli łwey kreuią Sędziów a w nich arbitrów życia, oraz maiątku Obywatelskiego.

Powtarzam podrugie, że pienią żywi w Polfcze pobłażanie Magistratur rekomendacyom zbrocznym, a w tey materiy łatwo konwinkujące mogłbym i mnogie stawiać przed oczy publiczności dowody, gdybym poprzedzone nieczytał Wafze zacni Reprezentanci w tey mierze pracowite i roztropne zdania; dosyć zatym będzie iak mniemam wystawiwszy niezwyczajność dopuszczania obioru Sędziom docześnie wyznaczonych za usuwaniem się dla prywaty aktualnych, na tym iuż szczegulnie zatrzymać się, co nieszczęśliwą w skutkach do-

dowodzi ligę ciała prawnych osób, a z tego powodu śmiałego przewodzenia nawet nad Sędziami i ładami tyfiaczné stawiać dowody.

Drzylz nie ieden Sędzio Ziemski czyli Grodzki przed Mecenasem laty i długim a szczęśliwym stawianiem poważnym; a w twoiey sprawie, która w zastarzałych sądu ręgeltrach, tak dufza w Otchłani wybawienia swojeigo czeka, niechęcąc mieć przeciwnie fobie stawiającą wymowę; daiesz się pociągnąć poniewolnie namowom praw tłumacza, w pewności oprócz beśpieczeństwa w twoim intereffie, że sława zaśczipiona potrafi i w naywyższej instancyi znaleźć zastępców w kolegach twoieigo sądu, czyli urzędu Dyktatora, inny iako niemający sprawy, w prostocie ducha mogący byđz sprawiedliwym Sędzią, daiesz się przekonać sławą tylko swojey Juryzdykcyi Kuiaffa, któren znajdzie w dowcipie swoim tyfiac argumentów do zatrwożenia twoiey prostoty cnotliwey, w tym nieszczęśliwey, że do moralności czyfstej niemafz dla siebie praktyki i praëiudikatów Trybunalskich zbiorów potrzebnemi do ociążenia pamięci byđz nierozumiałeś.

Cóż zaś mówić o nas biednych Obywatelach, co przymuszonemi iefteśmy powierzać sprawy nasze Plenipotantom? z rządu prawnych poſpolicie wybieranym, a z udzielnością iak zwyczajnie taką zadyktowaną, że ledwo samych siebie zaprzedać niepozwalamy; oto nayślawniejszy z Trybunalskich wybrany, któren do inwentarza za swych pryncypałów nowego Lityganta wpiſać raczy na czynszu, do stanu i majątku przyſtoſowanym, od siebie zastępców, w pomniejszych Juryzdy-

D

keyach nominując, od drogiey, bo przy najlepszym Węgierskim Konfulty poczyna protekcyonalne zaślępistwo swoje; a gdy wszystkim chce być usłużonym w miarę nadgrody obiecanej, często wypada, że mniej majątnych sprawy *per non sunt*, odchodzą, albo na ugodzie mniemaney zapisują się; aby bogacza wpis z ostatnich stał się pierwszym, a ten obrot patronowskiej sztuki, dowodem jest względności Mecenasza sławnego, kiedy trafia się często, że pryncypał i za wypadłą nie wiedzieć iak kondemnatę wdzięczen być powinien, dla wymyślonego pretextu, iż inaczey na sprawieby upadł zupełnie.—

Co się mówić może o przewodzeniu prawnych nad Sędziami i sądami, podobnym sposobem często bardzo doświadczanym być może z czynności obrotnego Pisarza, ktoren sam Starosta swieiego instrumentem będąc samowładztwa, rządzi Palestrą, i wedle myśli swieiey właśnie sprawami Obywatelów; a te i podobne w tyśiącznych Epifodiach pieniactwa wymyśły, gdy sprawdzają założenie powyższe ligi zgubney Sędziów dożywotnich z ciałem prawnego powołania osób; niemasz zdanie się skutecznieyszego sposobu, iak ująć Dyktatury dożywotniey równie Ziemijskim iak Grodowym osobom, którzy obiorem współ-Powietnikow co 4. lata naprzykład przymuszeni ulegać, wrazy z Szefami Kancellaryów, ieżeli nie sprawiedliwsi z obowiązku, względnieyjszymi będą zapewne dla uwiecznienia siebie na stopniach; a ta sama doczesność urzędowania odeymie Palestrze ponęty do łączenia się z Sędziami na usiwanie Obywatelów.

Mogą mieć za sobą Sędziowie w pozorze pretextu do parcyalnych, i widocznie czasem przekupionych decyzji, daremną, a nie bez kosztu swoją w publiczności usługę, która to przyczyna była też powodem prawodawcom Kraiu dawnym do uwolnienia Sędziów od odpowiedzialności za sentencye, lecz z tego to Przywileju Prawa, gdy pieniąctwo wzmogło się, i jeszcze bardziej dla bezkarności członków Trybunałskich podobnym sobie w Sądach niższych dla równości zdania i jedności sumienia pobłażających; w waszey dziś to mocy bezstronni Narodu Reprezentanci, abyście wyrokiem najwyższym nakazali wszędzie odmiennych zdań zapisywanie w sentencyonarzach udzielnych od Protokołów sądowych, abyście decyzye w stopniu, obojwie ultymarnym serwane nienadwątlaiąc (bo iak naykrótsze ile bydź może, należy sporom przepisać trwanie) abyście, mówię, Sędziów, czy wyższych czy niższych poddali pod rygor za wszelkie przestępowanie formalności, i widoczne prawom sprzeciwienie się; abyście nakoniec przemieniając zwyczaj na prawie i zwyczajowi zafundowany, albo żadnych kosztów prawnych nieprzyśadzania, albo kompensacyi expensów iedney strony expensami drugiey, nietylko przegrywających sądzić kazali na wrócenie zaprzyśężonych kosztów, lecz nadto bez miłosierdzia, którego pieniącz niewart, przepisali naysurowfe pieniężne sztraffy do kassy Kommissyi Powiatowey wnażać się powinne, z którey w proporcyi pęcepty i pilności Sędziów zasiadających, Kommissyie też Powiatowe nadgradzałyby prace swoich Urzędników Sądowych. Mamli dodać ielzozę z naykutezniejszych środków,

D ij.

ieden do zerwania na zawfze ligi między ciałem prawnym, a Sędziami? Mamli bez przyiaźni tą prostej prawdy i bezstronnego przekonania, której poświęciłem się poyść drogą? ... Oto radą moją byłoby do Patronizacyi tylko z samego mieyskiego ftanu dopuszczać osoby, co dla pomnożonego dziś Woyska, do którego Stan Rycerki właściwym powołaniem swoim udać się powinien, i nad to dla wszystkich mieysc sędziowskich przez Szlachtę osadzonych, żadney nieuczyni dla Szlachty krzywdy, a i nawet pobudką do zazdrozczenia zbiorów, nieftanie się pewnie, kiedy Szym dzifiefyfy i temu zaradzić potrafi, żeby Patronizacya rzemioftem niebyła, i przyfyli do fpraw zastępcy bez nieprzykładnego zdzierftwa, wproporcyi ufтанowioney tylko taxy odbierali nadgrody.

Trzecie a niemale z konfekwencyów smutnych iefť też zrzodło pieni w mnóftwie praw fądowych, fobie famym fprzeciwiających się, a miafto wyświecenia spodziewanego przez rezolucye przefzłej rady od prawnych zdradzanej, iefťcze bardziej zawikłanego, co obrotnym Patronom do użycia wedle potrzeby daie obfzerne pole w tych ofobliwie fądach, gdzie ślepo Sędziowie zwykli za zdaniem iść ftawiających; lecz i ta okoliczność, lubo Wafzego zacni Narodu reprezentanci czeka skutecznego zaradzenia, niespodziewaycie się, abyście albo Szymem całym dogodzili tey potrzebie, albo żeby Deputacya do formy Rządu wyznaczona, publiczności w tey mierze dogodzić potrafiła.

Dochodzą do ufzu te rozdyftyngwowania Praw, które w moim poięciu są przekonywającemi, aby Pra-

wa Kardynalne od Praw Politycznych, a te od Praw Cywilnych były oddzielne, a w tym układzie, znam być zapewne i aż nadto pracy, gdy Deputacya do formy Rządu wyznaczona, wystawi w Dziele swoim pierwsze dwie klasy istotnie tylko do formy Rządu wchodzące; Praw zaś Cywilnych, a tych podziału na proces sądowy, na kary Cywilne i kary kryminalne, nie na nowo utworzyć się mających, lecz z ogromnych Woluminów wypisać się powinny, z uchyleniem exordiów i Retoryki mniej potrzebney, z oczyszczeniem kontradyktryów wszelkich, i z światłym świątego nakazu wyrażeniem, praw mówię tych, które za bakalarza Sądom służyć powinny, pracowite zebranie; moim zdaniem ofobney Deputacyi powierzone byćby powinno, bez przynaglenia nawet, aby śpiesznie dopełniła dzieło, byle aktu będące ustawy były w duchu onych wypisane porządnie; a te, których braknie *præcedente* podane były chociażby następnemu zbiorowi do upoważnienia przezeń. Wiele albowiem Wam dzisieysii Reprezentanci winną już będzie publiczność, kiedy staraniem Waszym to dzieło tak potrzebne gruntownie rozpoczęte zostanie, a w pewney nadziei cieszyć się będzie Naród z ukróconego prawnictwa, któremu to źródło trzecie obfity dawało pokarm.—

Jeśli jest i czwarte źródło z różności natur dóbr, a potym oddzielnych Juryzdykcyów przeznaczonych wynikające, z preskrypcyów ofobliwie w Litwie, acz różnie przepisanych, lecz przez Juryzdykcyę najmniej uważanych, i z spraw granicznych wypływające, ponieważ iednak w rzeczy nadania iedney na-

tury majątkom wszystkim, nieprzyśzedł jeszcze czas podobno osobliwie dla walki rozdziałającej Naród na dwie fakcye (ze szkodą i zgorzeniem) Ziemiańską i Starościńską, ponieważ materya preskrypcyów dziełem bydź powinna tey Deputacyi, o której namieniłem, do układu praw Cywilnych; a zarządzenia sprawom granicznym, wchodzą w tę ostatnią materyą, którą zamierzyłem sobie o generalnym Kraiu pomierze, do tey ostatniey, niech mi wolno będzie zmordowanego zapewne już ucha walzego zaćni Reprezentanci zamówić attencyą tym łaskawszą, iż na niey i zakończyć głos mój Obywatelski umyśliłem.

O pomierze Kraiu całego potrzebnym a do Execucyi łatwym.

Niemasz Powiatu w Polsce i Litwie, którego rejestra sądowe niebyłyby pełne spraw z niepewności granic i kłótni o nie pochodzących; rzadka albowiem dziedzina tego gatunku, któraby pewnego i niesprzecznego była odvodu, rzadki Pan, chociażby najdrobniejszy włości, któren z tey najmilszey korzystałby w domu pociechy, iż z naturalnemi przyiaciołmi w sąsiadach ościennych, życie bez zwady spokojnie, nieprzymuszony, ani dopidnowania się w czasie zasiewów i żniwa, ani dostrzeżenia, aby gwałt niebratował iego zboża i sąsiedzkie a tłumem spędzone kossy nieprzrzątały z krzywdą istotną rolnictwa części żyźnych iego sianożęci; smutnym to zapewne jest dla nieprzyzwyczajonego do kłótni widzieć siebie przymuszonym do szukania w

Juryzdykcyach mściwego starożenstwa, do wydatku na prawo wartości czasem, i wyżej tego co wart kłótni obiekt. Wreszcie często i do utraty nawet niesprawiedliwie wydarłej włoki gruntu, albo łąki przez możnego, czyli szczęśliwie protegowanego; lecz to przykre dla czułości niewinney do ięcia nie są jeszcze dochodzącemi do tych innych z kłótni granicznych pochodzących zdarzeń, w których Państwo na moment Monarchiczną oślepieni powagą, tysiące naprzeciw siebie wyprowadzają zbrojnych, i mało ważąc niewinne ofiary feudalney ich ambicyi, krwią i życiem sobie równych ludzi, dopełniają miary niegodziwych uzurpacyi.

Dreńwiejże zaisze czuły sentyment na odgłos tylko takowego w Polsce nieporządku, i niemasz zapewnie w Kraiu żadnego, którenby nientyskiwał na to prawdziwe nieszczęście, innego wszakże przeciwko temu gdy niemasz szrodka nad pomiar generalny Kraiu; naylepiej zastanawiającego się, odwraca pospolicie od użycia tego iedynego lekarstwa dwojaki zarzut, iż wieków potrzeba do dopełnienia tego pomiaru, i funduszu nań niema Polska; w moim atoli zdaniu, znam być cale przeciwną Patryoty w tej mierze powinnością, skoro tylko przekonany być zechce, iż zgubnych kłótni granicznych, gorzące przykłady zniszczonemi, a szrodki do tego nayprzyzwoitsze w pomiarze generalnym bydź użyte powinny; bo cofać się od zbawienne-go zamiaru boiaźnią wieków roboty, jest powierzchownym tylko dać się uprzedzać straszdyłom, jest też egoizmu wstydne go okazywać ślady w przenaszaniu oso-

biſtych korzyſci nad przyſługę potomności zoſtawioną; bo iſto do funduſzu, Waſzą zacni Reprezentanci, to ieſt i być powinno maxymą, która Rządem zawſze władać obowiązana, iż do potrzeby iſtotney Kraiu ſtoſuje ſię perſcepta, i wydatek konieczny obracać zamiary Rządu powinien, do wynalezienia funduſzu, zkądbykolwiek ten mógł być wydobyty.

Zaſtanawiać zatym niepowinno Oyców to, że nie dla ſiebie, ale dla potomſtwa pracując, uſzczęśliwienia onego ſtana ſię ſprawcami, równie i Was Rząd czynny Kraiu dziś ſkładający, że funduſzu zabraknie, bo ſmiem twierdzić, że i ten łatwo wydobyć ſię może za przekonaniem, że trzeba pomiaru; i cała robota lat 10. nieprzejdzie, a przed wybiegiem onych co rok w kaźdey z trzech Prowincyów, część iaka Obywatelów zbawienego prawodawſtwa waſzego, ſłodkie ſpokoyności zbierać będzie owoce.

Oderwane od Polſkiej części, daią nam różne pomiaru wzory niemam ſerca, abym to ſtawiał na przykłađ, co ſię w Gallicyji dzieło i dzieie, miawſzy iednak komunikowany ſobie ukłađ pomiaru w Roſſyi i nauczony doſtatecznie we wſzyſtkich ſzczegulnościach odbyty Kommiſſyi mieżowej w Białey Ruſi, w którey co Polſka ſtraciła, w dwóch leciech pomierzonym zoſtało przez 46. Geometrów i tyleż adiunktów, z opifaaniem granicy kaźdego Obywatela dziedziny, z poſtawieniem znaków granicznych na kaźdych anguſach, i z wydaniem kaźdemu Dziedzicowi Mappy porządnie ſporządzoney, biorę za Sędziego publiczność te myſli czytać mającą,

ieżeli

jeżeli zabraknie nam w Polsce Geometrów, i jeżeli
 lim niewiele nawet założył jeszcze, gdy mi determino-
 wał lat 20.

Co się zaś tycze funduszu na pierwsze lat 2. albo
 3. ten odłożonym zapewne, byż powinien ze Skarbu Pu-
 blicznego, bo daley, gdy Obywatele sami wykupować
 Mappy obligowanemi byż powinni, sama Kommissya
 pomiercza już potrzebom pewnie, do starczać będzie
 mogła, kiedy żaden podobno niebędzie z Obywatelów,
 któreby raczey, niewolał raz zapłacić, dla nabycia
 wiecznego pokoiu, aniżeli ustawnie wytrząść z worka
 nieuchronne na Prawo wydatki, albo co najzgrabniej-
 szym jest w Kraiu, kosztowne wyprowadzać kondę-
 scensye i Kommissye graniczne.

Można też na potrzebę ogólności i szczęście Kraiu
 powszechnie, obrócić Szlachetną stan naszego ambicyą
 w podobnym sposobie iakdziałay ordery Skarbowi przy-
 nalezają intratę, a to prawem ogłosiwszy pozwolenie,
 iż Dom zacności i rodowitości niesprzecney 3. wieki
 dowieść mogący, szukać mógłby w ochoczym i maie-
 ńnym Dyploma Xiążęcego, a zań na przykład 100,000.
 Złot. zapłacićby powinien, Dom podobney rodowitości
 Polskiej od 1. Wieków za Hrabiego Dyploma 50,000.
 a wieczney dawności familiant za Baronowski tytuł
 25,000. Złot. opłaciłby co wszakże pod najistotniejszym
 warunkiem, aby równości Szlacheckiej nieuwłaczało, gdy
 z tych skutków tak ściągac nadal niebędzie mogło, iak do-
 tąd szkodnemi Kraiowi nie są Xiążęta Imperyi w Polsce
 i bez żadnego pożytku dla Kraiu nowi kreacyów Seymó-

wych; śmiałem rozumieć, iż chociaż Skarbowi nie przynieśli pomiar Kraju uszczerbków, ale nad to opłata Map-pów nowy przybył i znaczny przynieśli dla tegoż.

Gdybym mógł to przenikać; że zdanie moje na aprobatę zasłużyć potrafi, wziąłbym chętnie na siebie pracę wystawienia Projektu względnie pomiaru z najściślejszą ile bydyż może kalkulacją czasu do dokonania całego dzieła, z wyrachowaniem wczesnym na Geometrów, i percepty spodziewanej za Mappy, z Instrukcją oraz już dla Geometrów już dla Sądów Podkomorskich i oddzielnej Kommissyi Pomierniczej, któraby miała, bo i mieć powinna by moc ultimarnie kończenia sporów tych osobliwie, któreby przyjacielską ugodą umorzonymi być niemogłyby; w zupełnej zaś iak dzisiaj niepewności do syć dla mnie to tylko w końcu powiedzieć, że z pomiaru generalnego, oprócz za spokoienia kłotni granicznych, i ukrucenia pieni, ten nad to wypłyne pożytek; iż Woiewodztwa i Powiaty porównać się mogą; że biegi rzek dostatecznie opisanemi zostaną, a przeto do układów handlowych Rząd należytego nabędzie światła zwłaszcza co do wiadomości tych miejsc kędy kanałami łączenia łatwo skutecznionemi bydyż mogłyby, że na Miasta miejsca sposobne, dla traktów zbiegających się, albo rzek spławnych determinowałyby się mogły; że nakoniaci podatek Ziemski najregularniey i bez krzywdy niczyjej w proporcji ziemi rozłożyłyby się.

Wszystko to i tyśiączne jeszcze z tego konsekwencye śmiem przekładać Wam zaćni Narodu w Seymie dzisiejszym Reprezentanci w duchu prawdziwie i iedynie Obywatelskim, znając to doskonale, że w Waszey mocy zo-

staie przyięcie albo odrzucenie myśli przebiegłym piorem narysowanych; a to dla siebie tylko zachowując z całej sobie zadanej pracy, żem przekonaniu mojemu uczynił zadość Ziemianina wiernego Oyczyźnie swoiey dopełnił obowiązek; i że bez parcyalności dla nikogo, oraz i prywaty względnie siebie, śmiem nie bez słuźności owemi zakończyć pamiętne go wyrzeczenia słowy *omnia dixi* co tylko istotnie i prawdziwym i potrzebnym byź dla sławy Narodu i Seymu uznałem, *de omnibus monui* w granicach Obywatelstwa i pokorze przyzwolitey, a zatym *Vestras*. Luby Narodzie zacni Reprezentanci, którzy Obywatelami byź nieprześlaliście, *measq; fortes Vobis comitto*.

W Drukarni Wolney.

XVIII. 2. 699.

<http://rcin.org.pl>

W tym miejscu znajduje się obrazek przedstawiający...
...w tym miejscu znajduje się obrazek przedstawiający...
...w tym miejscu znajduje się obrazek przedstawiający...

W tym miejscu znajduje się obrazek przedstawiający...

F

XVIII-2. 699